

**ԹԻՖԼԻԶ ՕՐԿԻՆԱԿԱՅԻՆ ՓՈԴ. Խ.
№ 31—33 (Ջինևրական նահանգա-
կան դատարանի և Օրկինակի ին-
ստիտուտի հանդէպ), ըսյց են ս-
ման օր (ըսցի կերակի և ժծն օրե-
րից), առ. 10 ժ. մինչև 21/4-ը կէ-
օրից յետոյ Ընճանակն տեսու-
ցուԹիլն խմբարի հետ՝
ԽԵԽԲԱՐՔԻ և ՆԱՐԲԱՐ
առ. 11—12 ժ.
ՏԵԼԵՓՈՆ № 282:**

ՀԱՅԿ ՀԱՐԱՌԻԹԵՆԵՆԸ ընդունում է մինչև ամեն լեզուով տողը մի կերպորական Ֆարաք, առաջին հրես 40 տղ. վերջին երես 25 է. մարատառ (պետե)։ Գրկնոյ յայտարարութիւններն առանձին համարակցութիւններով հարմարեցնելու համար 6 ր. (արտահանման 10 ր.) առանձին հր. 20 է. ՀԱՍԿԻ՝ ТИФЛИСЬ, рел. ТАРАЗЪ.
Rédaction de la revue TARAZ.
Tiflis (Caucase).

սլատկերագարդ շաքաթաթերթ. լոյս է տեսնում շաքաթը մի անգամ կիրակի օրերը:

սԱՍՆԵԼԵՐԵՖԵՐՈՐՊ .ՏԱՐԻ 1902

S E F U Q

Համար՝ Тифлисъ, редакция журнала ТАРАЗЪ, *Imed* (Tiflis—Caucase) Rédaction de la Revue TARAZ.

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Տ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ

ԴԵԿԱԴԵՆՏԱԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

2-1

Բնականն ու իսկականը, նիւթա-
պաշտութիւնն ու ոչնչականութիւնը
շատ յաճոյք են խմորում ժամանակա-
կից մատենագիրները և փողոցից առ-
նըւած բնական կենցաղը հանդէս են
հանում նրանք իսկականից ոչ պակաս
բիւլէֆ: Մորիս Մլտեռլինկէ Մոնեա-
վանցան, որ անցեալ երկուշաբթի
Ներկայացրեց հայ գրամատիկ ընկեր-
ւաւորը, ժամանակակից բնական-նիւթ

Թական ստեղծագործութիւնների միջից մի ուրախ բացառութիւն է կազմում և այդ երեկոյի ներկայացումը մի չքնադ բերկրաւոր էր նրանց համար, որոնք թատրոն էին եկել: Մննա-Վաննայի նիւթը իտալական կեանքից պատմական մի դրամ է. հերոսուհին է Մոննա-Վաննան, որ հայրենի քաղաքի ազատութեանը իրան զոհ է բերում թշնամուն, բայց թշնամին էլ պահանջելով իր հակառակորդից այդ զոհը և ստանալով իր պահանջածը, չէ օգուտում նրանից: Գաղափարական գրեթե է. գերասանները ամեն ճիշդ թափել էին, համարեա դատարկ թատրոնի համար, իրանց տաղանդն ու արւեստը երևան հանելու: Տ. Մայսուրեանց Մոննա-Վաննայի դերում բաւարարից չատ բարձր էր, տեղ-տեղ հիանալի: Արեւեան և Պետրոսեան պահպանեցին անսամբը հզօր կերպով: Պիէան ունի երկար մոնոլոգներ, բեմական չէ, բայց այնուամենայնիւ հանդիսականին ուշադրաւ պահում է մինչև վերջը:

Թիֆլ. Ժողովարանն էլ թափախել է իր լիտարգիական քնից և չաբաթը մի անգամ ներկայացումներ է տալիս իր հայ անդամների ընտանիքների համար: Խմբի ղեկավարն է տաղանդաւոր պետական պ. Արաքսեան, իսկ հովանաւորում է իշխանուհի Մ. Թումանեան, որ միաժամանակ և գրամատիկ. ընկ. կոմիտեի անդամ է: Թիֆլիսում հազիւ թէ հնարաւոր լինի երկու հայ բեմ պահել. նրանցից մէկը համարեա ձրի յաճախորդների համար է և բնական է, որ ձրիակեր Թիֆլիսը յաճախելու է ժողովարան, ուր ծիծաղաշարժ, ուրախ պիէսներից յետոյ լինում է պարահանդէս, դայիբա ու սոգանդար: Յանկայի էր լուրջ ուշադրութիւն դարձնել այս հանգամանքի վրայ և զուտ գեղարեստական ներկայացումները չըդրեն դատարկ թատրոնում:

Tigo

Վաղը Արեւեանի բեմադրան է, ներկայացնելու են Ջուդերմանի Սողոմի կործանումը, թարգմ. Ս. Թաւադեանի:

Գրական նորութիւններ

Անցեալ կիրակի, դեկտ. 8-ին, լոյս տեսաւ դադարած Արոնավտ լրագրի առաջին №-ը իբրեւ չաբաթաթերթ, խմբագրութեամբ պ. Ռուբէն Յովհաննիսեանի (պ. Արդար Յովհաննիսեանի՝ Փորձի, Արծազանքի խմբագրի որդի) և այգօրանից հրատարակելու է Արոնավտ-ը չաբաթը մի անգամ կա-

նոնաւոր: Մենք նախ և առաջ ուրախ ենք, որ հօր գործը ժառանգում է որդին, չնորհաւորում ենք պ. Ռուբէն Յովհաննիսեանի ընտրութիւնը: Այո, անչնորհակալ աստղաբէշ է, մեր մէջ գրական հրատարակչական գործը, և աւելի ծանր չաբաթաթերթի խմբագրին ու հրատարակելը, քան ամենօրեայ լրագրի: Բայց նա՛, ով իսկապէս ծառայել է կամենում իր հայրենիքին և ոչ թէ էժան փառք է որոնում, նա կըգերդասէ հանդէսը ամենօրեայ լրագրից, որ իսկապէս կաշկանդում է իր ընթերցողների միտքը, անբարոյականացնում նրան, վեր ածելով ոչխարային հօտի:

Արոնավտ-ը ներկայում է տեղական հարցերի ուսումնասիրութեան և թշնամի է յայտարարում իրան նեղ ազգայնականութեան: Պ. Ռ. Յովհաննիսեանի Արոնավտ-ը ունի գրական-հասարակական հանդէսի անհրաժեշտ բաժանունները և համարը կադրուած է խնամքով: Յանկանում ենք յարատեւ և առողջ կեանք վերածնւած Արոնավտ-ին:

Գրթոթիւնն են ԳՐԱՅԻՆԱՐԴՈՒԹԻՒՆ

Ժողովրդ. լուսաւոր. միջխտրութիւնը խորհրդակցութեան է ենթարկել չափահասների համար ճիւղնելու դասընթացներ, բոլորովին զատած երեսանների և պատանիների համար արդէն գոյութիւն ունեցող դպրոցներից: Չափահասների համար դպրոցներ կարող պիտի լինին պահելու գեմատեաներ, քաղաքային և գիւղական հասարակութիւններ ու մասնաւոր անձինք, ենթարկելով դպրոցական իշխանութեան և նրանից սահմանւած կանոններին:

Բերլինի համալսարանում կընդունեն ուսու (անուստ և ուսանալա-սակ) կանաք այն պայմանով, որոնք կընթերցանեն Բեստուժեւսկի կուրսերը աւարտած լինելու վկայական, թէ և վերջնական վճիռը՝ ընդունել թէ ոչ կախած կըլինի համալսարանի րեկտորի բարեհայեցողութիւնից:

Թիֆլիզից ուղարկւել են Դորրաուի համալսարանին նրա հարկւումեակի աւթթով չնորհաւորական հեռագիրներ, որոնց թուում գեներալ ադիւտանտ երկրիս կառավարչապետի օգնական Վայսեր. Աշխարհ. ընկ. Կովկ. բաժանի նախագահ պ. Ֆրէզէի ստորագրութեամբ և հետեւեալ բովանդակութեամբ.

«Ռուս. Կայսեր. Աշխարհագր. ընկ. կովկ. բաժանմունքի կողմից շնորհաւորում են համալսարանի անշափ օգտակար գործունէութեան հարիւրամեայ յօբելեանը և ցանկանում են նրան աւելի ևս քաղա-

ւածուն: Համալսարանի սաները ցրած են ամբողջ պետութեան մէջ և նրանցից շատերի անունները գրւած են պատմութեան էջերում: Աշխարհագր. ընկեր. կովկ. բաժանմունքը պարծնում է նրանով, որ համալսարանի սաներից ոմանք նրան անդամ են եղել և այժմ էլ են»:

Ծ Ր Ա Գ Ի Ր Ն Ե Ր

Ենթագրութիւն կայ օրերս ներքին գործոց նախարարութեան մէջ մի յանձնաժողովի յանձնել՝ հասարակական ժողովարանների կանոնադրութիւնները վերափոխելու: Նոր ենթագրելի կանոնադրութիւնը պիտի արգելէ ի միջի ալլոց հասարակական ժողովարաններում փողով թույթ խաղալ:

Միջնորդում են կառավարութիւնից ստանալու տասը միլիոն ռուբլի Ռուսաստանի մեծ-մեծ քաղաքներում աշխատանք տնկեր հիմնելու և կազմակերպելու համար:

—Нов. Вр. հետեւեալ կերպով է առաջարկում ուսուական մասուլի երկուհարկւումեակը տօնել. «Դիւսաւոր և միտկը, որով պատշաճ տօնած կըլինենք մասուլի երկուհարկւումեակը, կայանում է նրանում, որ հէնց այժմանից վերաքննի ցենզուրական օրէնքը. այժմ աւելի քան անհրաժեշտ է այդ, որովհետեւ տպագրութեան վերաբերեալ 1865 թ. օրէնքը հնացել է և բոլորովին կերպարանափոխել «Ժամանակաւոր» կանոններով: Ադատ մասուլի ծրագրի կողմնակից է եղել և հանդուցեալ Կատկուր:

—Մտադրութիւն կայ հիմնելու կառավարչական մի բերւո ուսուաց բոլոր հրատարակութիւնները ցուցակագրելու համար: Մշակած ծրագրի համաձայն, այդ բերւոյով պիտի անցնեն տպագրող բոլոր գրքերը, հեղինակութիւնները, տեղեկատու հրատարակութիւնները և այլն:

ՆՈՐ ՀՐԱՅԻՆԱՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ստացել են խմբագրութեան մէջ հետեւեալ նորագոյն հրատարակութիւնները.

Բարդուղիմէոս Եպիս. Դէորգեան (ու. Էջմիածնի միաբան) Երոննացի Երոննացիով պէտք է հանկանաւ. 115. և Երեւան, 204 միջադիր երեւ, դիր 1 ր. Թիֆլիս, ապ. Վերելի և Կամենսկիէր: Ն. Ա. Սոյուե-Նեւմիլու. Молодые поэты, պատկերաւոր ժողովածու պատմաճրէկի և հերթաթիւերի, 112 երեւ. հրատ. И. Д. Ситынь և ընկ. դիր կազմով 60 է. նորի՝ Русские поэты (Пушкинъ, Лермонтовъ, Толстой, Баратынский, Жемчужниковъ, Суриковъ, Меразиковъ, Шелко-

Աղբիւր-Տարազի գրատանը վաճառում են հետեւեալ մեր հրատարակութիւնները.—

Աղբիւր-Տարազի հոգեւոր, կառավարիչ, զինւոր.	50 կ.
Ա. Ա. Սաւո-պօլմա	50 կ.
Աւանարիտի Ֆրիւսեօ Վիգապի, նորմալական հին ցրոյց, շքեղ գրառւորներով	50 կ.
Երբ վաճառէ՝ Միկանիս, վէպիկի փառակալ	50 կ.
Վ. Փափագանց՝ Հայ-Ֆոստիկի վրաններում և Արծի մանր	5 կ.
Ե. Սիսյան՝ Կարմիր և Ա. մերիկայի վառ	5 կ.
Երկէ՝ Ֆրիւզի, թարգ. Բաֆֆի	5 կ.
Հմմա Վիթման՝ Դրա մայր	5 կ.
Եմիզի՝ Դալիս	10 կ.
Ե. Ղազարեանց՝ Դիւէ, մի արկածը քիւրդերի կեանքից	15 կ.
Արտիւր Կամպիոն Բարսիական Լիգեւիզ	2 կ.

ԱՂԲԻՐ-ՏԱՐԱԶԻ

Խմբագրութեան գրասենեակում վաճառում են.

Յրաու խաչակիր, մեծադիր պատկեր	3 ռ. » կ.
Միւր. Նալբանդեան 1 ռ. » կ.	
Արտաշէս Հայոց թագ. միտքը և հոռի	» 50 կ.
Իֆրգենիս, մեծադիր, 3 ռ. » կ.	

ԱԼԲՈՒ-ԱԼՄԱՆԱԻ

Ազգային և ժամանակակից գործիչների և տեսարանների 101 պատկերներ, գինը 2 ռ.

Երեւանի Խմբագրութեան հրատարակչի Բ. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Վալիս, Վորոնյովի արձանի հանդէպ) Ամեն օր, բացի կիսակի օրերից, ստատուները՝

Ա. Ա. Նախապետական—11—12 ժ. վերաբերում է իրեն, վերաբերում (սիֆիլիս) և միջանոց. հիւանդ.

Ա. Մ. Զիկովանի—9—10 ժ. աչքի, ներքին և ներքին.

Ա. Բ. Գեղիկի—12—1 ժ. սկզբի, ընթացիկ և կոկորդի.

Ա. Բ. Բարսեղեան—11—12 ժ. կանանց և երեխայից հիւանդ.

Ա. Պ. Կարապետեան—1—1 1/2 ժ. ներքին և երեխայից.

Երեւանի

Գ. Ե. Ռոստոմբեկով—5—6 ժ. վերաբերում է մարմնի.

Ա. Ե. Եղիկովի—6—7 ժ. ներքին (կիկորարայի), վերքեր և մորթու.

Ա. Ա. Բարսեղեան—7—7 1/2 ժ. ներքին և երեխայից.

Ա. Ա. Նախապետական—7 1/2—8 ժ. վառը 50 կ. շրտարները ձրի. հասարակական (կոնսիլիումի) և օգնարայի հասարակական.

Օ. Տ. Առաքելովի—տանը. ծանրագույն և բժշկական մարմնամարդ. գիմի—1 ժ.

Հրատարակչի վերաբերում է Բժշկական ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ

Открыта подписка на 1903 годъ на ЕЖЕНЕДЕЛЬНЫЕ ИЛЛЮСТРИРОВАННЫЕ ЖУРНАЛЫ

ЗАДУШЕВНОЕ

1903. СЛОВО. XXVII

1. ДЛЯ ДѢТЕЙ МЛАДШАГО ВОЗРАСТА (5—6 лѣтъ)

Въ 1903 году каждый подписчикъ журнала „Задушевное слово для дѣтей младшаго возраста“ получить съ доставкой и пересылкой:

52 №№ интереснаго, богато иллюстрированнаго журнала, изъ которыхъ каждый будетъ состоять изъ 16 страницъ, что составитъ въ годъ болѣе 800 стр. текста крупнымъ, четкимъ шрифтомъ, съ рисунками. Кроме того, по примѣру прежнихъ лѣтъ, при журналѣ будетъ выдано бесплатно

7 премій, въ число которыхъ войдутъ большая картина художника Александра Вагнера «ъ днѣмъ ангела» для украшенія дѣтской комнаты, великолѣпно исполненная въ 24 краски

6 книжекъ «Новой библиотечки Задушевнаго слова». 1) Альбомъ мурзилки. Собрание портретовъ лѣсныхъ человѣческихъ эльфовъ, съ текстомъ къ нимъ самого Мурзилки.—2) Дѣтскій звѣринецъ. Веселые стишки съ пресмѣшными картинками. К. Н. Льдова.—3) Мастерская игрушекъ. Навѣянія къ работамъ изъ бумаги для маленькихъ дѣтей. М. А. Любиной. Съ илл.—4) Театръ тѣней и собраніе силуэтовъ на большихъ листахъ для составленія подвижныхъ тѣневыхъ фигуръ.—5) Что море говоритъ. Популярно научные очерки для дѣтей. Н. И. Разумовича. Съ иллюстр.—6) Дѣтскія развлечения. Составилъ А. Журавлевъ.

Всѣхъ перечисленныхъ изданій, подписчикамъ каждаго изданія будутъ высылаться бесплатно въ теченіе года

ДВ ЖУРНАЛ ДІА

ИТТ ЕЛЕЙ:

Педагогическій Листокъ въ видѣ нѣсколькихъ отдѣльныхъ книжекъ и Дѣтскія моды съ рисунками новѣйшихъ дѣтскихъ платьевъ, работъ практическими совѣтами и т. д.

Подписной годъ считается съ 1 ноября 1902 г.

Подписная цѣна на каждый журналъ съ доставкой и пересылкой 6 рублей. Допускается разсрочка платежа по 2 рубля: при подпискѣ, къ 1 февраля и къ 1 мая.

При подпискѣ, во избѣжаніе ошибокъ, покорѣйше просить обозначить, для какого возраста слѣдуетъ высылать журналъ.

Подписка принимается въ книжныхъ магазинахъ Товарищества М. О. Вольфъ: —Петербургъ, Гостиный Дворъ, № 18, и Москва, Кузнецкій Мостъ, домъ Дикамгаровыхъ.

II. Для дѣтей старшаго возраста (9—14 лѣтъ)

Въ 1903 году каждый подписчикъ журнала «Задушевное слово для дѣтей старшаго возраста» получить съ доставкой и пересылкой:

52 №№ интереснаго, богато иллюстрированнаго журнала, по 16 страницъ въ каждомъ номерѣ, или въ годъ болѣе 800 стр. Въ журналѣ будетъ помѣщенъ рядъ интересныхъ романовъ, повѣстей, рассказовъ, описаній путешествій, стихотвореній и т. д. для дѣтей 9—14 лѣтнаго возраста. Кроме того, по примѣру прежнихъ лѣтъ, будетъ выдано бесплатно

7 премій состоящихъ изъ слѣдующихъ иллюстрированныхъ изданій:

- 1) 1812 годъ. Альбомъ картинъ Отечественной войны и портретовъ ея героевъ. съ текстомъ Н. Головина. къ 203 иллюстраціями.—2) Русскіе золушки и робинзоны. Очерки жизни знаменитыхъ русскихъ путешественниковъ и открывателей. Виктора Рукакова. Съ иллюстр. и портретами.—3) Юная Россія. альбомъ автопортретовъ русскихъ картинъ съ произведеній живописи и скульптуры русскихъ художниковъ.—4) Театръ для дѣтей старшаго возраста. борниръ пьесъ для домашней сцены, подъ редакціей Л. А. Чарской.—5) Игра въ пирамиды, приспособленная для юношества.—6) Изящно переплетенный календарь русской учащейся молодежи, и 7) 12 выпусковъ иллюстрированнаго изданія «Трудъ и отдыхъ».

Изданія Акціонернаго Общества «ГУТТЕНБЕРГЪ».
Открыта подписка на 1903 годъ
на ежедневную, политическую, литературную и экономическую газету

„НОВОСТИ“

ВМѢСТѢ СЪ 5-Ю ПРИЛОЖЕНІЯМИ.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА:

I-го (большого) изданія

II-го (малаго) изданія

для иногородныхъ подписчиковъ:

для иногородныхъ подписчиковъ:

На годъ	11 мѣс.	10 мѣс.	9 мѣс.	8 мѣс.	7 мѣс.
р. к.	р. к.	р. к.	р. к.	р. к.	р. к.
17 —	15 50	14 50	13 50	12 50	11 30
6 мѣс.	5 мѣс.	4 мѣс.	3 мѣс.	2 мѣс.	1 мѣс.
10 —	8 50	7 —	5 50	4 —	2 —

5

РУБЛЕЙ на 12 мѣсяцевъ, 3 р. на 6 мѣс., 1 р. 50 к. на 3 мѣс. и 55 к. на 1 мѣс.

Отъ конторы газеты «НОВОТИ».

Пониженіе подписной цѣны второго изданія газеты «НОВОСТИ».
(для городскихъ подписчиковъ 5 р. вмѣсто 10 р. и для иногородныхъ 6 р. вмѣсто 11 р.),
безъ измѣненія ея формата и содержанія большой политической, литературной и экономической газеты,—
дѣлаетъ это изданіе общедоступнымъ.

5 бесплатныхъ приложений 5

будутъ заключать въ себѣ статьи и вѣстныхъ автотовъ,
а также новѣйшія свѣдѣнія и, вообще, матеріалы по гигиенѣ и медицинѣ, домоводству, сельскому хозяй-
ству, успѣхамъ техники, торговли и промышленности, педагогикѣ и, вообще, по всемъ предметамъ, мо-
гущимъ способствовать удовлетворенію потребности въ самообразованіи.—ОСОБОЕ приложение будетъ посвящено
новѣйшимъ модамъ и спорту.

52 №№	„ПЕТЕРБУРГСКАЯ ЖИЗНЬ“ Еженедѣльный иллюстри- рованный художествен- ный литературный журналъ. Отдѣльная подписная цѣна журнала: безъ доставки и пересылки: на 1 годъ—5 руб., на 6 мѣс.—3 р., на 3 мѣс.—1 руб. 75 коп.; съ доставкой и пересылкою: на 1 годъ—6 руб., на 6 мѣс.—3 руб., на 2 мѣс. 1 руб.	52 №№
12 №№	Э. С. КУЛА ПЪ Медико-Гигиеническое Обзорѣніе.	12 №№
12 №№	„Техническое Обзорѣніе“ (Новѣйшія открытія и изобрѣтенія, успѣхи промышленности и торговли въ связи съ успѣхами наукъ, про- свѣщенія и техники).	12 №№
12 №№	ПРИРОДА и ХОЗЯЙСТВО (Естественныя науки, сельское хозяйство садоводство и т. д.).	12 №№
12 №№	НОВѢЙШІЯ МОДЫ и СПОРТЪ	12 №№

При конторѣ газеты «НОВОТИ» существуетъ

КНИЖНЫЙ МАГАЗИНЪ,

услугами котораго подписчики «НОВОТЕЙ» пользуются на льготныхъ условіяхъ. (Об.) 4—4

Բաճաճ է 1903 թ. րաժաւորադրութիւնը ԱՂԲԻՐ ամս-
կերադարը անկրական, անկրակաբժական ամսագրի: Տարեկան գի-
ւեր 3 ր., արեւիայով 4 ր., արուսանան 5 ր.:

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1903 ГОДЪ

На ежемѣсячный литературно-историческій журналъ

„Вѣстникъ Иностранной Литературы“

и Вступая въ тринадцатый годъ своего изданія, «Вѣстникъ Иностранной Литературы» попрежнему будетъ неуклонно преслѣдовать поставленную при его основаніи главную задачу—давать общедоступное, разнообразное литературно-художественное чтеніе, знакомя въ хорошихъ переводахъ съ лучшими какъ новѣйшими, такъ и классическими произведеніями иностранныхъ изящныхъ литературъ. Выбѣтъ съ тѣмъ въ отдѣльныхъ статьяхъ и въ болѣе краткихъ очеркахъ и замѣткахъ, въ «Заграничной хроникѣ», — «Вѣстникъ», внимательно слѣдя за иностранною жизнью во всѣхъ ея характерныхъ проявленіяхъ, будетъ сообщать обо всемъ новомъ, выдающемся, интересномъ въ заграничной общественной жизни, наукѣ, литературѣ и искусствѣ.

Въ 1903 г. «Заграничная хроника» будетъ расширена

постоянными отдѣлами «Россія за границею» и «Смѣсь». Въ первомъ изъ этихъ отдѣловъ будутъ сообщаться свѣдѣнія, появляющіяся о Россіи въ иностранныхъ газетахъ и журналахъ; во второмъ найдутъ мѣсто мелкія извѣстія и замѣтки разнообразнаго содержанія.

Постепенно улучшалась и увеличивалась въ объемѣ, все болѣе расширяя свои рамки, давая въ 1898 и 1899 годахъ читателямъ по 5000 страницъ убористаго шрифта, а въ 1900, 1901 и 1902 г.г.—до 6000 страницъ, въ «Вѣстникѣ» и въ наступающемъ тринадцатомъ году своего существованія будетъ попрежнему неуклонно преслѣдовать поставленную пѣсь его основанія задачи и безъ промедленія знакомить читателей со всѣми выдающимися новинками, принадлежащими перу талантливейшихъ представителей иностранныхъ литературъ.

При январьской книгѣ „Вѣстника“ будетъ разослано подписчикамъ:

— Бесплатное отдѣльное приложение —

„Любовныя похождения Кавалера Фоблаза“,

Полный переводъ извѣстнаго сочиненія ЛУВЕ ДЕ-КУВРЭ, съ юмористическимъ очеркомъ и характеристикой даровитаго французскаго писателя конца XVIII столѣтія, его портретомъ и иллюстраціями на отдѣльныхъ листахъ (копіями съ гравюръ). Это приложеніе составитъ большой томъ около 600 страницъ—чистаго шрифта. «Любовныя похождения кавалера Фоблаза» — наиболѣе любопытный образчикъ легкой литературы конца XVIII вѣка. Фоблазъ, наряду съ Ловеласомъ Ричардсона и убиномъ Бомаршэ,—типичный представитель своего времени очаровавшій своими приключеніями современное ему общество. Прелестный разсказчикъ, Луве де-Куврэ въ своей замѣчательной книгѣ даетъ не только исторію многочисленныхъ походовъ легко увлекавшаго Фоблаза, но и картину нравовъ

французскаго общества наканунѣ великой революціи. Въ свой романъ Луве де-Куврэ вложилъ то, что придаетъ вѣчную молодость литературнымъ увлеченіямъ своего героя Луве извѣщаетъ только потому, что къ нему, иногда безсознательно, примѣшивалась любовь. Въ романѣ Луве немало чертъ автобіографическихъ: по мнѣнію французскихъ критиковъ, Фоблазъ—это 17-лѣтній Луве, граціозный и очаровательный, съ тонкой таліей, способствовавшей его переодѣваніямъ въ женскіе наряды, это—юноша съ бѣлокурыми волосами и синими глазами сдѣлавшійся впоследствии членомъ Конвента, и не побоявшійся бросить Робеспьеру обвиненіе въ стремленіи къ диктатурѣ. Романъ Луве де-Куврэ отъ начала до конца читается съ одинаковымъ интересомъ.

Кромѣ того, въ «Вѣстникѣ», съ особою нумераціею страницъ, съ январьской книжки будутъ печататься второе и третье бесплатныя приложенія, а именно:

ИЛЛЮСТРИРОВАННАЯ ИСТОРИЯ КАРРИКАТУРЫ СЪ ДРЕВНѢЙШИХЪ ВРЕМЕНЪ ДО НАШИХЪ ДНЕЙ.

Эта книга будетъ составлена по лучшимъ иностраннымъ трудамъ, появившимся въ послѣдніе годы, и иллюстрирована множествомъ рисунковъ въ текстѣ. Исторія каррикатуры въ Россіи будетъ написана С. С. Трубачевымъ. Второе приложеніе составитъ большой томъ не менѣе 30 печатн. листовъ, т. е. 480 стран. убористой печати.

„ВСЕМІРНОЕ ОСТРОУМІЕ“,

сборникъ изреченій и мѣткихъ мыслей, высказанныхъ философами, учеными, писателями, государственными и вообще выдающимися людьми всѣхъ временъ и народовъ.

Въ первыхъ книжкахъ «Вѣстникъ» 1903 года появятся, между прочимъ: послѣдній романъ Э. Зола «Истина», мемуары бывшаго президента Трансваальской республики Крюгера, охотничьи разсказы президента Шверо-американскихъ штатовъ Теодора Рузвельта, новая повѣсть Джерома К. Джерома, новые разсказы Марселя Прево, новый историческій романъ Генриха Енкевича, новая повѣсть шведскаго писателя Густава Гейерстама, новый романъ итальянской писательницы Неера, новые историческіе разсказы ттенли Уэймана и цѣлый рядъ другихъ интересныхъ новинокъ талантливейшихъ заграничныхъ писателей.

Позписная цѣна на 1903 годъ остается прежняя:

безъ доставки и пересылки 4 руб. 50 коп. съ доставкою и пересылкою 5 руб.

Желающіе получить ОТДѢЛЬНОЕ ПРИЛОЖЕНІЕ въ изящномъ коленкоревомъ золотомъ тисненомъ переплетѣ приплачиваютъ 75 к.

Отдѣльныя крышки 50 к., съ пересылкою 70 к.

Гг. служащіе въ казенныхъ и частныхъ учрежденіяхъ пользуются разсрочкою за поручительствомъ гг. казначеевъ и лицъ, зовѣдующихъ подпискою.

Подписка принимается: въ С.-Петербургѣ—въ Конторѣ Редакціи, ГОСТИНЫЙ ДВОРЪ, Зеркальная линія, № 63, магазинъ ПАНТЕЛѢЕВА (прот. Пажоскаго корп.), въ Москвѣ—въ Конторѣ Н. Н. ПЕЧКОВСКОЙ, Петровскія линіи, а гг. иногородніе благоволятъ адресоваться въ редакцію, С.-Петербургъ, Верейская ул., д. № 16.

(6—4)

За редактора-издателя П. О. Пантелѣевъ.

ко) պատկերագրող, 254 երես. հրատ. Н. Д. Смирнов և ընկ. զինը կազմով 1 ր. Ա. Անտոնովի խոհանարար, 363 միջադիր երես, զինը 1 ր. ճանապարհածախով 1 ր. 20 կ. Տպ. Վ. Ն. հրատ. Ընկ. Քիֆիս М. М. Рейко Первая передвижная учебнопоказательная выставка для мелких промышленников, СПб., և. Սպիրի' Լեռան աղջիկը, փոխադր. օր. Մ. Ս. մանուկներին նվիր, 124 միջադիր երես պատկերագրող, զինը 20 կ. Տպ. Գ. Մարտիրոսյան: Բժ. Ա. Բազումյան Ուղեղի սիֆիլիսը (Պիլի և ողնաշարի) 85 մեծագիր եր. զինը 20 կ. Ս. Պետերբուրգ. Պուշկինյան Տպ. Յ. Գաղափարային Լեռան տար Բառարան ուսանողների հայերեն: Երկրորդ պրակ. (սկսած 145 երեսից Вое-մինչև 10 11 ж. 280 եր.), այս պրակի զինը 1 ր. 15 կ. Ամբողջ բառարանը կունենայ 10 պրակ. բոլորի զինը այժմ 6 ր. Քիֆիս. Տպ. Գ. Մարտիրոսյան: Ա. Բառարանային Զին-Նոր երգ ու վերքերից (բանաստեղծություններ) 24 երես, զինը 3 կ. Բազում, Տպ. Ն. Երևանյան: Գաղափար-Սիմոն Ուղեղից տարրական ծայնագրություն, (6 դաս, յարմարեցրած խմբապետների համար) 63 երես. զինը 40 կ. Մոսկա, Տպ. Բ. Բարխուդարյան: Մ. Ս. Գուգ. Զերտ աշխարհի Զայ-Բրդական կանգնեց, Ս. հատորիկ. 50 փայլող եր. զինը 20 կ. Պարիզ:

Հետաքրքիր տեղեկություններ

Բ. Գուգը սույնի չըջարեականի հեռագրի պատճենը ցրել է եւրոպական գաւառների կառավարիչներին: Այս չըջարեականը խոսիւ ազգելում է ազգաբնակչութիւնների գէժ բոնութիւններ:

—Պարիզի լրագրիչները ցնծութեամբ են ողջունում Թագաւոր Վալսի հեռագիրը, որով հրամայեց Սիբիրից վերադարձնել ուսանողներին: Corresp. Polit. տառւ է. «Ուսանողներին ներելը, ցոյց է տալիս հայրական այն քնքրող զգացումները, որոնցով ներշնչւած է գէպի իր ժողովուրդը երիտասարդ Վալսը, մարդասիրական մեծ գործերի նախաձեռնողը:

—Լիբէր ընտանիքը բոնեցի Իսպանիայում և ֆրանսիական գետալանի հարցնւփորձից յետոյ ուղարկեց բանտ:

—Մարկոնի հաղորդում է, որ Նրան լիււի աջողեց անար հեռագրով հաղորդութիւն ունենալ Ատլանտիան օվկիանոսի մի ափից միւս ափը:

—Անգլիան և Գերմանիան միացած՝ Վէնէցուէրա (Հարաւ-Աֆրիկա) հանրապետութեան գէժ արշուանք են ըսկրոյ և խոտարարոյ միջոցներով իրանց իրիւ թէ իրաւունքը պաշտպանում են: Ֆրանսիական իրաւունքը սատարիկ յարձակում են Գերմանիայի վրայ, արան վերագրելով կոտորութիւնները:

Առեւտրական-հեռագրական գործակալութիւն

Առաջիկայ տարւանից ֆինանսների մինիստրութեան կից հիմնւում է «Առեւտրական-հեռագրական գործակալութիւն», նպատակն է խոշոր և մանր վաճառականներին հնարաւորութիւն տալ միշտ հեռագրական տեղեկութիւններ ուսանալու արտասահմանի և ներքին գլխաւոր վաճառանոցներից, իրանց հեռաքրքրող ապրանքների մասին: Նոր գործակալութիւնը հեռագրով պիտի հաղորդէ և կառավարութեան ամենակարեւոր կարգադրութիւնները, մանաւանդ ֆինանսների մինիստրութեան վերաբերմամբ: Քաղաքական անցքերը, ներքին կեանքի խոշոր դէպքերը, որոնք ուղղակի կամ կողմնակի կերպով կապ կունենան արեւմտեական խնդիրների հետ, նմանապէս մտնելու են «Առեւտրական հեռագրական գործակալութեան» հաղորդագրութիւնների ծրագրի մէջ:

Ս Ո Ւ Ր Հ Ա Ն Դ Ա Կ

Բազում. Մ. Ա. Միկնոյն է մեկ համար. կարծում ենք, որ բոլորովին այն:

Երեւան. Լ. Այժմ մեկ իբրի փոստ հաղորդում են, որ Մշակ լրագրի հրատարակիչները վաճառել են իրանց թերթը Խաչատուր Սարգսեանին: Խմբագրութեան կազմը՝ ոմանց ասելով մնալու է անփոփոխ մինչև փետրւար, իսկ ոմանք էլ տառւ են իբրի մինչև մի տարի:

Երաւադ. Զ. Ս. Տառւ ենք, որ մենք ստիպւած ենք կրկնելու այն, ինչ 23 տարի սրանից առաջ ասել ենք, այն է՝ «որ բոլորովին նշանակութիւն չունի գիշերը, եթէ նա տարածւած չէ ժողովրդի մէջ»:

Բազում. Ա. Գ. Յիսուս տմբոյի հետ յիշատի տալիսներով էր խօսում. քաղաքակրթութիւնից գուրկ ասիացիք էլ մինչև այժմ շատ սէր ունին տալիսների, բայց միթէ այդ չքնաղ լծի ափերը չեն տրամադրում աստածային դայալիկների, կամ գուցէ ենթադրում էք, որ այնքան ենք կապաւոցել որ նազանի սիմֆոնիաներ այլևս մեկ հասկանալի չեն: Մանրամասն նախկ կըստանաք: Թող չըլուսահատի ժանը: 25 թ է հաւատը կարող է ժպտիկի էլ աղբիւր բղխեցնել:

Մոսկա. Խնամէ. Ստացանք արդեօք մեր կարտերը: Գրողներ մի մտքը: Սկսում ենք աիկին Յ.-ի յօդւածներին:

Открыта подписка

НА 1903 ГОДЪ

на издающуюся въ Тифлисъ политическую и литературную ежедневную газету

„НОВОЕ ОБОЗРѢНІЕ“.

(XX-й годъ изданія)

УСЛОВІЯ ПОДПИСКИ

съ доставкой и пересылкой;

на 12 мѣсяцевъ . . .	7 р. — к.	на 6 мѣсяцевъ . . .	4 р. — к.
» 11 » . . .	6 » 50 »	» 5 » . . .	3 » 50 »
» 10 » . . .	6 » — »	» 4 » . . .	3 » — »
» 9 » . . .	5 » 50 »	» 3 » . . .	2 » 50 »
» 8 » . . .	4 » — »	» 2 » . . .	2 » — »
» 7 » . . .	4 » — »	» 1 » . . .	1 » — »

За границу: на годъ 14 р., на полгода 8 р., на 3 мѣсяца—5 руб.

Допускается разсрочка платежа: къ 1-му января—4 р., къ 1-му июня—3 р.

Для сельскихъ учителей, народныхъ и школьныхъ библиотекъ и благотворительныхъ учреждений сдѣлана скидка: годовая плата для иногородныхъ—6 руб., для городскихъ—5 руб.

Подписка принимается не иначе, какъ считая съ 1-го числа каждаго мѣсяца—въ

Тифлисъ, въ конторѣ газеты, Барятинская ул., д. № 8.

Плата за объявленія: для Кавказскаго края на 1 стр. одинъ разъ—15 коп. (со строки петита), на 4 стр.—8 к. Объявлвнїя, печатаемыя болѣе одного раза, на 1-й стр.—10 к. (со строки петита), на 4-й стр.—5 коп. За годовыя объявленія—значительная скидка.

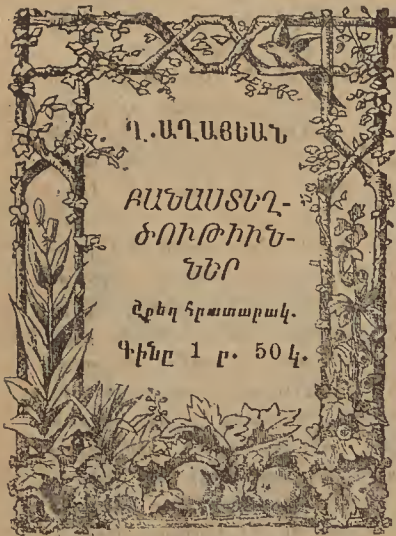
Объявленія от лицъ, фирмъ и учреждений Петербурга, Москвы, Риги, Царств. Польскаго и заграничн: принимаются исключительно въ конторѣ объявленій Л. и ап. Метцель и К^о въ Петербургѣ и Москвѣ—поч 10 коп. за строку петита—на 4 стр. по 20 к.—на 1 стр.

ԿՐԵՄ ԱՄԻԿՈՍ

(C R Ê M E A M V K O S)

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑ ԿԱՇԻԻ և ԵՐԵՍԻ ՀԱՍԱՐ

Գործ է ածուած յաջողութեամբ կաշուի և երեսի բոլոր լիճի և հիւանդութիւնների ժամանակ, ինչպիսիք են իտալերը և ըշտիկները և այլն. Առանձնապէս առաջարկուած է պօպ. դերասաններին և դերասանուհիներին գրիմները վերցնելուց յետոյ իրեն մի միջոց, որ ոչնչացնում է և տաքութիւնը և գրիմներից առաջացած միւս հետեանքները: Բանկայի գինը 1 ր. 25 կ. 2 բանկան ուղարկուած է 3 րուրով ուղղակիին հնարողների կողմից, Торговый домъ «Парфюмерная Лабораторія «І. Голлендеръ» С. Петербургъ, Разъѣзжая ул., № 13-2-1

ՀԱՐՍՏԱՆԱԼՈՒ ՈՐԱՊԱՐԶ

Հազարաւոր մարդկանց համար եւ որոշուած

100 ՀԱՏ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԵԱՆ

Բիր շնորհակալական նամակներ

Իւրաքանչիւր տան անհրաժեշտ նիւթից գեղանի աւտոմատ՝ խնայողական արկղ 10, 15, 20 կողականոցների չափով: Ընտիր ընծայ, համար 4, 5 և 6 ր., ճանապարհածախսի համար 3, 7 և 8 ֆր. առանձին վճարը վերադիր վճարի համար 20 կ. աւելի: Ասիական Ռուսաստանի համար կանխավճար ստանալուց յետոյ: Նրաչխաւորում են միայն «Трудъ» գործարանի կնիք ունեցողները: Պահանջների համար դիմել՝ Варшава. Фабрика «Труда» Պատկերադարձը պրէյսկուրաններ ուղարկուած են ձրի: Թղթակցութիւնը բացառապէս ռուսերէն: (М. Ф.) 5-3

1903

ՆՈՐ-ԴԱՐ

ԳՍԱՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Քաղաքական-գրական ամենօրեայ թերթը 1903-ին կը հրատարակուի Թիֆլիսում՝ նոյն ծրագրով և ուղղութեամբ ամեն օր, բացի տօներին հետեւող օրերից:

Ստացուած են ՍԵՂԱՅԱՆ ՀԵՌԱԳՐԵՐ:

«Նոր-Դար»-ի տարեկան գինն է 10 րուրի, վեց ամսուանը՝ 6 րուրի, երեք ամսուանը՝ 3 ր. 50 կ., Թիֆլիսից դուրս՝ ամիսը 1 ր. 50 կ., հատով դուրսը՝ 7 կ., Թիֆլիսում 5 կ.:

Բաժանորդ են գրուած միմիայն խմբագրատանը:

ԱՐՏԱՍՏԵՄԱՆԻ բաժանորդները վճարում են տարեկան 40 ֆրանկ:

Յայտարարութիւններ ընդունուած են և՛ օտար լեզուներով բառը 2 կ., առաջին երեսումը՝ 4 կողէկ:

Խմբագրատանը գտնուած է Դաւիթբաղի փողոց, ա. № 5.

Պոստով «Նոր-Դար»-ի հասցէն՝ Тифлисъ въ Редакцію „НОРЪ-ДАРЪ“ կամ Tiflis Caucasé Rédaction du journal «Nor-Dar».

Открыта подписка на 1903 годъ

НА ОБЩЕСТВЕННО-ЛИТЕРАТУРНУЮ И ПОЛИТИЧЕСКУЮ ГАЗЕТУ

„Б А К У“

Съ общирнымъ нефтянымъ отдѣломъ.

Съ пересылкой: на годъ 8 р. 50 к., 11 м. 7 50 к., 10 м. 7 р., 8 м. 6 р. 50 к., 8 м. 6 р. 7 м. 5 р. 50 к., 5 м. 4 р. 50 к., 4 м. 4 р., 3 м. 3 р., 2 м. 2 р. 50 к., 1 м. 1 р. 50 к.

За границу: на годъ 16 р., на полгода 8 р.

Подписываться можно на всѣ сроки, но не иначе какъ съ перваго числа каждаго мѣсяца.

За премѣну адреса просить высылать 5 семикопеечныхъ марокъ.

Допускается разсрочка подписныхъ денегъ на слѣдующихъ условіяхъ: при подпискѣ вносится не менѣе 4 р. 50 к., а затѣмъ 15 февраля и 15 марта по 2 рубля.

Годовые подписчики на 1903 годъ въ 1902 г. получаютъ газету безплатно со дня подписки.

Подписка принимается въ г. Баку, въ конторѣ редакціи (Парапетъ, домъ Степановой).

Редакторъ-издатель А. Н. Лавровъ.

3-1

ДУШЕВНЫЕ ЛЮДИ

(Изъ поволжскихъ разсказовъ) съ 15 рисунками.

Цѣна 50 коп.

ԳԵՂԱՐԻՆՍԻԱԿԱՆ, ԴՐԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ, ՔՆՆԱԴԱՏԱԿԱՆ

պատկերազարդ շաբաթաթերթ. լոյս է տեսնում շաբաթը մի անգամ կիրակի օրերը:

№ 47 ԿԻՐԱԿԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 15

ՏԱՍՆԵՒԵՐԵՔԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ 1902

Բացում է ԱՂԲԻԻՐ տաճարի եւ ՏԱՐԱԶ շաբաթաթերթի 1903 թ. ԲԱԺԱՆՈՒԴԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ

Աղբիւր-Տարազի 1903 թ. պրէմիան լինելու է ԱՆԻՈՒՄ հոյակապ Ա Ջ Գ Ա Յ Ի Ն
Մ Ա Ց Ե Ն Ա Դ Ա Ր Ա Ն Ի շինութեան մեծադիր փառահեղ պատկերը: Այս պրէ-
միան իր շքնդրութեամբ գերազանցելու է մինչեւ այժմ մեր բոլոր պրէմիաները:

ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆ
(Գաղ. Տեղագրութիւն)

ԴՕՐԳԱՏԻ (ԻՐԵՒԻ) ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՀԱՐԻՐԱՄԵՆԿԸ

Հինգշաբթի, դեկտեմբ. 12-ին, իւրեւում տօն-
ւեց Դօրքատի համալսարանի հաւիւրամեակը: Դօրքատի համալսարանը իր բարեբեւ եւ լուսա-
բափ փառահեղ հասկանքները ժամանակին տա-
հօր շողել է հայկական նորագոյն գրականու-
թեան, կեանքի եւ մամուլի վրայ: Արդեան, Նա-
զարեան, Պատկանեաններ, Դողդիսեան, Պետ. Սի-
մէօնեանց եւայլն այդ համալսարանի առաքեալ-
ներն են, որոնք խոստանալով հայ կեանքի համար
բացեցին շաւիղներ: Ողջունելով այդ փրկարար եւ
լուսաճաճանչ կամուրջ այսօրուայ փառաւոր հա-
րիւրամեակը, երախտագէտ զգացումներով ո-
գեւորած, բիւր շնորհաւորողների հետ միացնում
ենք եւ մեր համեստ ձայնը. Կեցցէ՛ Դօրքատի հա-
մալսարանը շատ դարեր:

Մեռնողի աչքերը մթնեցին, եւ նա զգաց,
որ մահը մօտ է:

Նա սկսեց մտաբերել անցեալը եւ իր յի-
շողութեան մէջ վերականգնանքներ իր ամբողջ
կեանքը:

Նրա աչքերի առաջ երկայն շարքերով համ-
դարտ անցնում էին զանազան դէմքեր, որոնց
հետ կապւած էին կսկծալի կամ քաղցր յիշողու-
թիւններ: Սակայն թախծալի յիշողութիւնները
անհամեմատ աւելի շատ էին, եւ մեռնողը մտա-
ծեց՝ չարժէ ափսոսալ, որ այլեւս չըսկտի տեսնէ
այդ դէմքերը:

Յանկարծ ամբողջի միջից փայլեցին դէպի
մեռնողը յառած, արտասուքով լի, մի զոյգ աչքեր.
Նա մանաւանդ այդ աչքերը եւ ուշք չըղարձակելով
մնացած տեսիլների վրայ՝ իր հայեացքն ուղղեց
դէպի նրանց:

Դրանք այն մուրացկանի աչքերն էին,
որին նա մի ցուրտ գիշեր տեսել էր իր վերաբ-
կում:

Նրա սիրտը ճնշեց մի անբացատրելի ափ-
սոսանք, որ այլեւս չի վիճակւած նրան երբեւէ
տեսնել այդ աչքերը եւ որ մահից յետոյ նա նոյն
խիւ չըսկտի կարողանալ նրանց վերաբարձրել
իր յիշողութեան մէջ:

Մ. ԿԱՆԱՆ

Ա Չ Խ Ա Ր Հ Ի Կ Տ Ի Կ Ի Ն

Վէսլ չեկտոր Մալոյի, նկարներ Էմիլ Բայարի

ԵՐՐՈՐԿ ՄԱՍ

XII

(Ձարունակութիւն և վերջ) *)

Մի տան առաջ, որի պատերը փաթաթել էին ծագկած վարդենիները, կանգնած էր շուտերագ նժոյգ լծած մի անգլիական օթոռակառք. մի բարեխիտ դէմքով մարդ

որ նրա մանրիկ, թխիկ ձեռքերի համար չափ ծանր էր՝ Պճնւած մի դայեակ ծիծ էր տալիս մի ուրիշ երեխայի և անտարբեր հայեացքով հսկում էր տղայի վրայ. բայց երբ, յոգնելով վերջապէս ի դուռ գործ դրան ջանքերին չրիկացնել մտրակը, երեխան սկսեց, վեհանձնաբար պարտէզի օթոռի վրայ նստած սիրունատես, դեղնագոյն կատի չնքովը փաթաթել մտրակը, դայեակը հարկաւոր համարեց մէջ խառնել.

—Յակովը, թոյլ Դիաւոյին հանգիստ, դու դիտես, որ հայրիկդ արգելում է կատին չարչարել. ինքը կատուն

Զին վիզը ծռած, գոռոզաբար անցնում էր Տրիսի կնոջ կողքով, որը ըստ է սնում դարձազր:

բռնել էր ձիու սանձը, նա աւելի նման իր ծննդավայրի դաշտերը վերադարձած պարիզիցի բանտրի, քան թէ կառապանի կամ պարտիպանի, նրա կողքին մի փոքրիկ տղայ, մուտքսանման չէկ մազերով, որ փռւել էին նրա վարդագոյն վզի վրայ, աշխատում էր չրիկացնել մտրակը,

էլ յօժարութիւնով այդ չէ թոյլ տալիս: Պ. Տրիսի, խնդրեմ նրա ձեռքից մտրակը առնէք:

—Դիաւոյին խեղդելու տեղը դուք հարկադրէք նրան պարել: Դա աւելի զուարճալի կըլինի, ասայ Տրիսի, այ դուք կըտեսնէք: Տէք, ինձ մտրակը:

Նւ մինչև որ երեխան կարողանար ընդդիմանալ, նա խլեց նրա ձեռքից մտրակը և սկսեց օձաձև պտոյտ տալ

*) Տես «Տարագ» № 46.

աւաղի վրայ, կատուն սրբնթացաբար թռաւ նրան բռնելու ի մեծ ուրախութիւն երեխայի: Այդ միջոցին մտրակից փախչող սարեկը նստեց աթոռի յինարանի վրայ և սկսեց պարերգ սուրել, կարծես ուզում էր մասնակցել այդ գուարձանքին:

Այդ տունը մի չքեղ ապարանք չէր, որի նմանը շատ կան Պարիզի չրջակայքում, այլ մի հաճաբակ տուն, որի բոլոր գեցեցկութիւնը կայանում էր նրա գեղածիծաղ դրութեան մէջ, լուսան գառիվայրի վրայ, որի ստորոտում գեղեցկապէս ոլոր էր կազմում Սինա գետը, բացի այդ նրա մէջ բնակւողները՝ սեպցած պատերը փաթաթել էին վայրի

դրութիւնը, նոյնպէս այն, որ նրանք ունէին այստեղ կեանքի բոլոր յորմարութիւնները և հիանալի տեսարան Սինայի ափերի, որով նրանք անգագար գմայլում էին, որպէս ճշմարիտ գեղարւեստագէտներ:

Բայց ահա երեխան տաղտկացաւ կատու հետ խաղ անելուց, սառեկը լուեց, տան դռան առջևը լուեցին ձայներ, Ժօֆրուան ու Լօտիէն սանդուղներով ցած էին իջնում:

—Մայրիկ, կոչեց Յոկոբիկը և վաղեց նրա դէմ:

Լօտիէն նոյնպէս չքնաղ էր, որպէս Շամպիօնէ փողոցում. նոյն թիթի քայլերը, կերպարանքը ունէր նայն թար-

Նրանք հաասն ցուցահանդէսը. գեղարւեստասէր հասարակութիւն խոնւած էր դահլիճներում:

խաղողի որդերով, վարդենիներով և սլատաղիհով (clematis):

Տունը չունէր ոչ փարթամ սլարտեզ, ոչ շնդարձակ ոլուրակ, այլ կային այստեղ հին ձևի ծաղկամարգեր, որոնք սլատաղամբաձև իջնում էին մի կողմից դէպի մի տափաւրակ տարածութիւն, որ ծածկւած էր սլոդատու ծառերով, իսկ միւս կողմից դէպի մի մարգագետին, որի վրայ տրածում էր կովը և վազվզում էին հաւեր: Փոքրիկ գետափի մօտ, ուռենիների շաքում, կապած էր ձկնորսութեան նաւակ և աւելի թիթի մի մակոյլ՝ զրօսնելու համար:

Ոչինչ չէր ցոյց տալիս այստեղ հարստութեան նշան, այլ ամեն ինչ վկայում էր ամենախոհեմ պահանջներ: Սրեւում էր, որ այստեղ բնակութիւն հիմնողները՝ հաշել են բնակարանի աժանութիւնը և այդ կացարանի գողարիկ

մութիւնը և հայեցածքը առաջնան մաքրութիւնը, բայց զգացմունքի աւելի խոր բովանդակութիւն, որ երկարատև երջանկութեան արդասիք է: Տրիպը կարող էր կարծել, թէ տեսնում է իր ուղբի առաջ միւսնոյն աղջկան, որ իր խըրճիթի առաջ ծաղիկներ էր ջրում: Նրա համար կարող էին նկատելի չլինել նրա ձևերի փոփոխութիւնը, նրա զգեստի համեստ, բայց սիրուն տարազը: Նրա կրթութիւնը բոլորովին աւարտւած էր: Նրա ուսուցիչը այլևս իրան աշխատաւոր չէր ցոյց տալիս և դարձաւ ամենքի համար այն, ինչ էր իսկապէս, հարազատ այն կանոնների և սովորութիւնների, որոնց մէջ մեծացել էր,

—Տէքը ինձ իզարէլային, ասում է Լօտիէն դայեակին:

Մինչդեռ աղջկը խնդում է մօր գրկի մէջ, Ժօֆ-

բուան նստեցնում է որդուն քամակի նստարանի վրայ դա-
յիակի կողքին, այնուհետև յանձնում է նրան Իզարէլային,
օգնում է Լօտիէին կառք նստել և նստում է ինքը եւ:
Տրիպը տալիս է նրան մտրակը: Ձին գեղեցկապէս վիզը
ծռած, գուռզաբար անցնում էր Տրիպի կնոջ կողքով, որ
բաց է անում դարպասի փեղկերը: Նա այժմ աւելի թարմ
կերպարանքովն էր, աւելի հաստատ է իր ոտքերի վրայ և
ընակում է այստեղ ամուսնու հետ մի առանձին փոքրիկ
տան մէջ:

—Ուրեմն ես չնորհակալ եմ, ասում է Լօտիէն, քընդ-
շարար յենեւելով Ժօֆրուայի ուսի վրայ, որ դու երեսնանե-
րին վեր առար մեզ հետ:

—Միթէ ես կարող էի քո ցանկութիւնը չըկատարել:

—Ի հարկէ. տարրինակ է այսպիսի փոքրիկներին
նկարչական ցուցահանդէս տանել, բայց ես չառ անհան-
գիստ կըլինէի, եթէ նրանց մենակ տանը թողնէի, դա կը-
խանգարէր մեր ճանապարհորդութեան բաւականութիւնը
և իմ տխրութիւնը տեսնելով, դու էլ կանհանգստանայիր:

—Բայց անա այժմ ամեն ինչ կարգաւորուեց:

—Ի՞նչ բարեփոխութեան պատճառով, ես ինքս չէի
վստահանալ այդ խնդրի:

—Հաւատա որ ես աւելի թանգ եմ գնահատում մօր
չափից աւելի գործը և փայփայանքը, քան թէ մի շարք
կանանց անտարբերութիւնը, որոնք մտածում են միայն,
թէ ինչպէս ազատուին իրանց երեխաներից: Սե յետոյ ես
ուզում էի, որ դու լիովին ուրախանայիր քո յաղթանակով
առանց որևէ արգելքի:

—Այդ յաղթանակը չափազանց բարձրակոչ դուրս ե-
կաւ:

—Դու դեռ չես տեսել քո ապակիէ նկարները թա-
ւիչէ չըջանալների մէջ և պէտք է ինքդ ընդունես քո ար-
ժանիքը: Միթէ ես իրաւունք չունէի հաստատելու, որ քե-
զանից դուրս կըգայ գեղարվեստագէտ:

—Դու, կարծեօք, մոռանում ես, որ ես քո աշակեր-
տուհին եմ, իսկ դու՝ ուսուցիչս ես:

—Ուսուցիչը աւելի է պարծենում իր աշակերտով,
քան թէ իրանով, ամեն ինչ իմ ձեռքի տակից է դուրս
գալիս, ինչ չէ բաւականացնում, այն ինչ՝ քո իւրաքանչիւր
նկարը ինչ զմայլեցնում է:

—Դու չափազանց կողմնապահ ես դէպի ինչ և չա-
փազանց խստապահանջ դէպի քեզ:

—Արդարադատ եմ դէպի երկուսն էլ: Բայց թէ ես
երջանիկ եմ, որ այդ այդպէս է, որովհետև չըկայ աւելի
բարձր երջանկութիւն, քան թէ մեր սիրած կնոջ յաջողու-
թիւնը տեսնել:

Նրանք բարձրացան սարը, ձին կրկին սրացաւ առաջ
և կտրեց նրանց խօսակցութեան թելը: Այնուհետև նրանք
սկսեցին ցած իջնել, նրանց առաջ փռւած էր գետը իր
կանանչազարդ ափերով, իսկ միւս կողմը տարածւած էր
դաշտավայրը, որ անցնում էր Բօլբուազէի դարաւանդով
դէպի Բոսնի անտառը: Բայց նրանց ծանօթ էր արդէն
թէ այդ տեսարանը և թէ այդ անտառը, որի մէջ, դուցէ
Ժօֆրուան առաջին անգամ սկսեց իրան հաշիւ տալ, և ըն-
դունել Լօտիէի բոլոր արժանիքները: Իսկ այժմ Լօտիէն
նրա սիրելի կինն էր, կարճ միջոցում արեւստագէտի հըռ-
չակ ստացած:

Նրանք հասան ցուցահանդէս. մեծ և ընտիր գե-
ղարվեստասէր բազմութիւն խուռած էր դահլիճներում, ուր
հանդէս էին հանել բազմաթիւ նկարներ և արձաններ, բայց
մեծամասնութեան ուշադրութիւնը գրաւում էին Ժօֆրու-
այի և առաւել ևս Լօտիէի ապակիէ նկարները: Սրբ նը-
րանք թխանցուկ անցնում էին Ժողովրդի միջով,

բոլորը նրանց ճանաչարհ էին բաց անում և չնչնում. «տ-
հա՛ գեղարվեստագէտ զոյգը», «տհա՛ երեկի նկարչուհին»:
Լօտիէի յաղթութիւնը կատարեալ էր: Նա ստացել էր ա-
ռաջին մրցանակադրագէտ և նրա ապիկինները չընայելով
նշանակած մեծ դերին, խլիւղում էին:

Ժօֆրուան և Լօտիէն երջանիկ էին:

Պ. Ե. Ր. Ա. Լ.

Բ Ն Ն Ա Դ Ա Տ Ա Կ Ա Ն

Գրականութիւն եւ մամուլ

ԼԱՆՈՒԱՐԻ ՈՐՍԸ, պօսեմա,
հեղ. Վահ. Միւսեմանի *)

(«Մուրճ», 1901 թ. № 10 և 11):

Մեր հեղինակը կարողութիւն ունի իմաստ ուլու-
թիւն տալ սակաւ միջոցներով, զոր օր. հղովական վերջա-
ւորութեամբ, ուր մեր Պոլիփեմոնը, օտարին հետեւելով,
դիպում են գոյականներ, նախադրութիւններ, մակընթանը և
այլն, զոր օր.

Լուս գանգատում էր բազմից ինքն իրան } Մեր Պոլիփեմոն-
Պատմում է երգում, աշուղն անցնալից. . } ըր կասէին՝ բազ-
Ձորերում տեսած հին իգիթներից. . . . } զի մասին, աշ-
երգիչ Աւաղից միջանի բերան. . . . } զի թնեւի մասին, ի-
Ձրջան կազմելով սառն աղբիւրի ափին. . } Լուսի մասին:

Մինչև որ անցնեն էս չօր հինգ օրը. . . } — հինգ օրերը,
Մի շունչ չմնաց էլ դուրսը թուրքից. . . } թուրքից:

Ո՛րը սարերին, որը ձորերում. } — Ամեն բան հուա-
ստեցնողները կո-
սէին, կամ որը
սարերին, որը ձո-
րերին, կամ թէ
որը սարերում, ո-
րը ձորերում, մինչ
դեռ ու և ապա
է բացորոշ * ար-
տայայտուի:

Աստիճան էլ ինչ նմանը տալիս. . . — Բէկի նմանութիւն ունէր.
նորից կըընծա՞ ճամփէն Լալուարի. . . — Կերթում ունէր Լալուարի ճա-
նապարհը.

Նրանից իգիթ, նրանից հոկայ
էլ թուրքում, հայում ոչ մի տեղ չկայ. . . — աւելի իգիթ, աւելի հո. . .
թուրքերի, հայերի մէջ

Կանաչի վրան.
Կրօնամուլ թուրքը չոքեց նամադի. . . — նամադ անելու համար.
Բայց ողբն ու լացը էլ ինչ չեն աղգիլ. . . — ինչ վերայ.

Իսկ հարսն ու աղջիկ սափորը ուսին
Գնում են խումբ-խումբ աղբիւրը ջրի. . . — ջրի յետեւից за водой. բայց
և ամբողջ նախադասութիւնն
էլ չէին հաւանի և կըձեռա-
ցնէին այսպէս. հարսները ու
աղջիկները սափորները ու-
սերին. . .

Բոլորի ուշքն էլ սրսկանը տարաւ. . . — Բ. ուշադրութիւնը դէպի ինքը
զրաւեց որովանը.

Անցնում էր հեղեղ մի սև ձի տակին. . . — Միննոյն է, եթէ ուսն
տալիս ու. . . ու ԼՕՄԱԼԱ.

Էն օրից էս օր. . . — Էն օրից մինչև էս օր:
Վերջապէս մեր հեղինակը սիրում է Ժողովրդական
դարձաւորներով խօսել.

Տես «Տարազ» № 45.

*) Ընթերցողից խնդրում ենք ողջ յօդուածը կարգադրել, աշքի
առաջ ունենալ մէջը յիշատակում Կ. Կրասնիկիեանի թարգմանու-
թեան («Յաւերժանութիւն») մասին մեր մատենախօսութիւնը, որ
տպագրուեց «Արարատ» Ե. Զ., և Զ. համարներում, նոյնպէս և
մեր «Թարգմանութեան ծաղիկներ», որ տպագրուեց «Լու-
մայի» 1-ին և 2-րդ համարներում

Ս. Մ.

Նոր կռուի համար ատամ էր որում...
Հաբանիքի առաջը բացվում է...
Համբույրներ քաղեց այս ու շուրթերից
ուտում են աչքով ամենքն Սլավոլին...
Աչքը կարեց իր երգի թելը...
Էն օրից էս օր թուրքերն ամօթով
հանեցին գլխից կրուտի մաքերը...
Երկու բուղեն էլ ուռած կրծքերով...
Հըստրտ բշտով, կռիւ են գտում...
Մէկը տեսնում է իր նշանածին,
մէկը նշանում մտքում սիրածին...

Այս բոլոր օրինակները, որ լեզուին էին վերաբե-
րում, անհերքելի ապացույցներ են, թէ՛ ճրքան միջոցներ,
ճրքան ճոխ պաշար ունի—լու բանաստեղծ լինելու համար,
որով ուրիմն մեր գլխաւոր խնդիրն էլ լուծուեց: Այ-
դեօք մեր առջև դուռ, բարձր բանաստեղծութիւն կայ-
արդէն օրինակները ցոյց տուին, թէ այդ հարցմունքին վը-
րական պատասխան պէտք է տրուի: Այդ մասին մենք բա-
ռեր չենք չուայի, այլ «Լալուարի օրսից» միջոցն կտոր-
ներ առաջ կըրենք: Թող նոքա վկայեն: Ահա զոր օր-
Գաւունքի նկարագրութիւնը, որ պօէմի սկիզբ է կազմում.

Ծագում է մանուկ արեւ դարնան
Կովկաս լեռների ձկնի պատնէշից.
Ջարթնում են մէկ-մէկ սարերն անմասն
Ձմրան անվրդով քնի մշուշից.
Ահա Լալուարի վիթխարի ուսին
Բազմում է արփին թարմացած ոյժով:
Սարեր ու ձորեր իրար երեսին
Նայում են, ժպտում ամպի մշուշով...
Վերջին ձիւներն էլ ահա հալ ընկան,
Արտասուեց խեղճ լեռների հսկան.
Ամեն մի ձորից աղբիւր է հոսում,
Ամեն մի թփից բլբլբլ է խօսում.
Եւ դարար հովիտ, եւ ժայռի կրծքեր,
Արձազանք տալով դարուն են հնչում.
Ձմռան փարախից հովուական երգեր
Ձեփիւտի թևով սարերն են թռչում.
Ծաղկալից աշխարհ անվերջ ձորերի
Բացում է, ժպտում կոկոնից դուարթ,
Փարթամ գեղութեան ոգին Գուգարքի
Ձնշում է դարնան բոյրով անարատ.
Ամպերն էլ իրար համբույրներ տալով,
Ձրում են կայտառ, Լալուարը գրկում,
Առաջին անգամ թունդ որոտալով,
Գուգարք աշխարհին ողջոյն երգում.
Եւ հայրենիքում փայլակ-կայծակի
Գիշերուայ դրոշմած գաղանի համբույրներ,
Երգում են երկրին սէրը երկնքի,
Դողում են սիրուց սարեր ու ձորեր,
Եւ խորհրդաւոր մի թովիչ ձայնով
Խօսում են նրանք իրար հետ փառում,
Երգում են, խնչում, հազար բերանով
Լալուարի վիթխար հասակը գովում:

Նրիտասարգներ, մաաբերում էք Կովկասի երգչիչնե-
րին՝ Պաշկինին, Լերմոնտովին...

Առաջուայ բերած օրինակները լեզուին էին վերա-
բերում. այժմ, ընթերցող, ճշգրտ դարձրու բանաստեղծու-
րեան վերայ: Տես Լալուարի արտասուքը.

Վերջին ձիւներն էլ ահա հալ ընկան,
Արտասուեց խեղճ լեռների հսկան.
Կամ թէ երգերի թուիչը.

Ձրման փարախից հովուական երգեր
Ձեփիւտի թևով սարերն են թռչում.
Կամ թէ ամպերի ուրախութիւնը.

Ամպերն էլ իրար համբույրներ տալով,
Ձրում են կայտառ, Լալուարը գրկում.
Կամ թէ երկնքի ու երկրի տարփանքը.

Եւ հայրենիքում փայլակ-կայծակի
Գիշերուայ դրոշմած գաղանի համբույրներ,
Երգում են երկրին սէրը երկնքի,
Դողում են սիրուց սարեր ու ձորեր:

Այսպիսի և աւելի գոհարներ դեռ միայն առաջին է-
ջում, բայց այդպէս իմացէք ամբողջ քերթուածը: Այդպէս
են նկարագրուած քաղաւանն ու քոչը, աշուղի երգը, լիգիթ-
ները, բուզախիւրը, լախաին, ջիւրիգը, ծովիանը (անձրևի
տարածի և վարար), լուսինը, ջան-դիւլումը, ջրվէժը, ս.
Սարգսի ուխտը, աշունը, հարսանիքը և այլն, իսկ նախ և
առաջ—բուն վէպը: Բայց դէսից-դէնից մի-մի պատկեր
դարձեալ առաջ բերենք.

Ամպի փէշերը կախած մի ծայրին՝
Լալուարն էլ կարծես նոյն վիշտն է գգում.

Սե ստուերները հսկայ լեռներից
Ձորերն են ընկել, մէկ-մէկ գրկել.
Լուսնի եղջիւրը մառլ ամպերից
Հալածում զէմքը դեռ չէր ազատել.
Թանձր հիւերեան սե քօղը դէմքին
Վաղվում էր նա յոգնած ու անբուն,
Նայելով հերթով բոլոր օրէքին:

Ձին իր հեծուորին այնպէս էր սաղում,
Ինչպէս որ նետը իրան աղեղին:

Եւ արեւնաների ծիր յիշողութեան
Ամեն մի մոռցած, կորած անկիւնում
Սե ծխի մառլ ամպերի նման
Անցած օրերն են մէկ-մէկ բարձրանում:

Ուր թուի տմպերն են գունդադունդ վիւտում,
Փայլակ-կայծակով իրար հետ կուռում.
Ջարենով միմեանց երկիր ու հիւեր,
Թաշկոտում են հուր կայծակի շանիւր.
Խաղում են, գոռում ձայնիւն ոռոտով,
Ծեծում լեռներից, ծաղրում կարկառով:

Ուր զգացումն է բռնկում հուժկու,
Ազանուցը հեղ, արծուից ահալկու:

Էլ ժպիտ չմնաց ոչ մէկի դէմքին
Վիշտն ու վրէժը արեց ամենքին:

Մարդիկ մանրացան մօեղի նման,
Արցունքն է դառել ցաւերին դարման.
Բայց ողբն ու լացը էլ ինչ չեն աղբիւ,
Ծով էլ որ դառնում, արցունք չի կաթիլ:

Ո՛վ դիտէ, թերեւս ընթերցողը սպասում է լսել և
բանաստեղծութեան պակասութիւնները. քանի որ մեր
քննադատները այդպէս են վարժեցրել նորան իրանց բե-
ցեղաւորով: Լ՛հ, ես էլ փնտռեցի, թերթեցի, քրքրեցի...
Բայց թերութիւն չըզտայ բացի այն բանից, որ բանաս-
տեղծը ապակաւին նոր է ոտք դնում մուսաների բնագաւա-
ռում: Թող ուրիշները ցնծալով յանդիմանեն ինձ, թէ վարդն
էլ փշեր ունի...

Ես յանձն եմ առնում ցոյց տալ մեր բանաստեղծի
առանձնայատկութիւնները, և ոչ թէ թերութիւնները: Նախ
ամենայն սիրով վկայում եմ, որ նա վարակուած չէ զանա-
հան քեռիականեամբ: Բոմանտիզմ, բէալիզմ, նատուրալիզմ,
սիմբոլիզմ... չեն իմանում էլ ինչ իզմ, փառք Աստուծոյ,
նա այդպիսի ճիւղաղային փորձանքների փոյթ չունի, այլ
հլու հնազանդ հետեւում է միայն իր ներքին դեմոնի ա-
ռաջնորդութեան և այդպէս միամիտ կերպով ստեղծագոր-
ծում է. այդ սրտածառով էլ գեղեցիկ է նորա գործը: Նը-
կրորդ՝ նա վիպասան է բաւիս բուն նշանակութեամբ.
ամենանկերական կտորները նա այնպէս հանգիստ հան-
գարտ է պատմում, ինչպէս որ Հոմերին յառու է. զգա-
ցումների վերլուծութիւն, հոգու մէջ կատարուող ընդհա-
րումների մանրամասնութիւնները գրեթէ չի փորձում. վի-

պատանութեան միջից երբեք դուրս չի երևում հեղինակը իւր գիտումներով, վճիռներով, առհասարակ օրէնք կողմի ճշգրտութեամբ, — ուստի և նորա վիպերու հղանակը աւելի մեղմ արտաշարժ է, քան թէ բուռն, յուզիչ, պէկրածով: Աւելորդ չենք համարում օրինակով ցոյց տալ, թէ ինչից է առաջանում հեղինակի վիպերու հանգարտութիւնը, որով ոչ իւր նեարգերն է մաշում և ոչ ընթերցողին:

Նա գլխաւոր իրողութիւնը անմիջապէս, ուղղակի չի հաղորդում, այլ պատմութիւնն ընդհատում է, վախճանը վաղօրօք կանխելով կամ գուշակել տալով, մէջէմէջ առաջ է բերում կողմնակի մանրամասնութիւններ. այն ևս այնպէս, որ կողմնակի դրուագը, միջադէպը՝ աւելի չքեղ և ընդարձակ է զարգարւում, քան գլխաւոր դէպքը: Զարմանքի է, որ այս կերպով բուռն պատմութեան թիւը չի կորչում, միայն թէ ներգործած տպաւորութիւնը չի լեռնանում, չի կենդանանում և ամփոփւում, այլ ընդհակառակ բաժանւում է, ցրւում է, չաղւում է, միով բանի մեղմանում է: Զոր օր. աչուղը հերոսի առաքինութիւնն այսպէս է պատմում.

Աւագ-որսականի արած գործերը
Զատ են ու երկար, սկսեց ծերը,
Բայց ևս կը պատմեմ շատերից մէկը.
Թէ ինչպէս փախաւ որսկանից բէկը.
Սըրանից կը լինէր աստ տարուց էլ վաղ
Գըրացի էր մեզ Սալմանի օրէն.
Թալանում էր նա հային աջ ու ձախ.
Աղա էր ներաւ ամեն մի գեաղէն:
Մի օր դուրս եկաւ Սալմանի բուղէն,
Գողալով վաղեց ինչպէս հրեղէն.
Եկաւ ոչ քրշի մերին տաւարից.
Մերն էլ բարկացած նըրա հաւարից՝
Մի րիչ կովերից գընաց, հեռացաւ,
Բուղագոռ տալով, նըրան մօտեցաւ.
Դեռ գողագողալով երկուսն էլ կրծքից,
Հեռուից բարկացած կանչեցին իրար.
Վաղելով եկան թուրք, հայ օրէքից՝
Մեծ բուղակը ունին նայելու համար.
Խառնուել են միմեանց մէջ, մանուկ ու ծեր,
Հըռ-հըռի ձայներ, հայ-հայ, զըզըզիւն,
Ամեն կողմերից լսվում են հարցեր—
Ո՞րն է երկուսից տանում յաղթութիւն:
Երկու բուղէն էլ ուռած կըրծքերով
Հըզաբաւ բըշալով, կըռիւ են դռում,
Մէկ պինդ ուրաժ պոչն օձի նըման.
Հախտ արած ուժգին գետինն են ծեծում.
Մէկ ինչպէս վերջին ահեղ հըրաման,
Նորից հերստատած կըռիւ են բըշում.
Սալմանի բուղի մեղաւը փրփրում,
Տենդուղի վըրայ սարսափ է բերում:
Յանկարծ երկուսն էլ նայելով խեթ-խեթ,
Մէկ կոթ անելով, գնացին յետ-յետ,
Մէկ նորից եկան պատրաստի զարկով,
Մօտեցան միմեանց դէմ տուած կողքով.
Մեղաւն ու պոզեր տալով պահապան,
Երկու ճակատներ դէմ ելան, կպան,
Թրրիւք հայ թրուլք պոզերով, գանգով
Ճարդում են իրար անխնայ դարկով.
Նորից խառնում են թուրքեր ու հայեր,
Նայում են կռուին սրբախ տըրքով.
Նորից թընդում են հըռ-հըռի ձայներ,
Եւ բուղաները զարնում են թափով.
Փաշէվանի պէս հէնց են պըտըմում,
Որ կուրծք ու ճակատ փրփուր է պատում.
Դեռ չըրքիւցում են, պըրքիւցում զարկեր,
Սալմանի բուղէն յետ-յետ է նայում,
Գըրծքին ու կողին բացուել են վէրքեր,
Բայց նա ամօթից գեռ չի հեռանում,
«Զօռեց հայ, զօռեց», յանկարծ գողացին,
Սալմանի բուղէն զըրքիւց գետին.
Մեր բուղէն էնպէս գողաց ու բըշաց

Որ նրա ձէնից սար ու ձոր թնդաց.
Իսկ բէկի յաղթուած բուղէն հեղուկ,
Վեր կացաւ հազիւ, գընաց կողալով:

Դուք տեսնում էք, որ փոխանակ Աւագ-որսկանի գործերը պատմուել էր, դեռ այսպէս երկար նկարագրուեց բուղակուիւր, ապա շարունակուում է.

Երբ մերթ թուրքերին ծաղր ու ծանակով
«Ղաւ» էինք տալիս, թըրքում ու մըրում,
Բէկը կտըրուած մեր յաղթանակով՝
Նոր կըռուի համար ատամ էր սրբում.
— Էս բուղակը ունի ամօթի մըրից
Մենք չենք ազատուիլ ոչ մի ժամանակ,
Մինչև որ ոխը շառենք հայերից.
Մինչև որ շուտեն նըրանք դադանակ:
Այդ ասաց-չասաց, խմբով թուրքերը
Գալ-մէջ արին մեզ գողանակներով.
Թրքերը հանած՝ հասան բէկերը
Եւ վըրայ տուին թաւեղ աղմուկներով.
Քար ու դադանակ ամենքի ձեռքին՝
Խառնուեցան թուրք, հայ, տղամարդ ու կին.
Երկու կողմից կարկուտից վարար
Քարերով, փայտով ջարդում են իրար:

Դեռ վարձեալ հերոսի գործերը չեն երևում, որ հիմա նոր գալիս են, և ընթերցողը լարուելով լարվում է, թէ ինչ պիտի լինին այդ գործերը.

Հէնց որ թուրքերը յաղթուած հայերին
Գըշելով, հոսքերն արխաջի ծէրին,
Յանկարծ սարիցը մի ձէն որոտաց.
«Ո՞ր էք փախում, հեր, գետինը մըտած,
Միջ վախիլ, տուէք, տուէք թուրքերին,
Գալիս եմ, որ ևս պատժեմ բէկերին»:
Փախէք հայ, փախէք, վա՛յ—կանչեց բէկը,
Աւագ-որսկանն է ոտիցը վազում.
Փախէք հայ, փախէք, մըտէք դադէքը,
Նրա հետ կռուել մեզ էլ ի սպասում:
Մի շունչ չմնաց էլ դուրսը թուրքից,
Աւագն էր նըրանց դեռ կանչում դադից.
«Ո՞ր էք փախել, հեր, է՛յ, դուք նամարդներ,
Դուրս եկէք, տեսէք ձեր հողէտուն.
Թէ չէ կըռուեմ բինա-դադաներ,
Ձեմ թողնիլ մէկիդ շունչը բերանին»:
Թուրքերից ոչ մի իգիթ դուրս չեկաւ.
Սալմանի հայրը կորացած մէջքով
Եկաւ որսկանի ոտները ընկաւ,
Ու նա հեռացաւ ծերի խնդրեքով:

Ահա այսպէս է մեր վիպողի պատմելու ձևը. ոչն ինչ ընթերցողը մեծամեծ քաջութիւններ լսելու էր պատրաստուել, որոնց նկարագրութիւնն աւելի ընդարձակ և չքեղ պէտք է լինէր, քան բուղակուիւրը, յանկարծ Աւագի յոխորտանքներից յետոյ՝ պատմութիւնն աւարտվում է այսպէս անզարդ համառօտ խօսքերով.

Ու նա հեռացաւ ծերի խնդրեքով:

Մնում է, որ պատմութեան պակասը մինչև անգամ ինքը ընթերցողը լրացնէ, թէ Աւագ-որսկանը ոչ միայն ֆիզիքական մեծ ուժ է եղել, այլ և հերոս է բարոյապէս, որովհետեւ մարդասիրաբար ներում է ծեր թշնամուն: Ակամայ յիշում ենք, թէ Աքիլլէան էլ յաղթուել է Պրիամոսի ալեոքութիւնից:

Այս կերպով, հարկաւ, պատմութեան տպաւորութիւնը՝ թէպէտ փոքր, բայց թույլ է: Սակայն ինչպէս ասացինք, այս ոչ թէ վէպի թերութիւն է, այլ վիպական բուռն յատկութիւն է: Հեղինակը շատ կտորներում ցոյց է տալիս, որ զօրաւոր է նաև բանաստեղծութեան միւս պարագաներով, զոր օր. վերլուծութեամբ: Ահա նա ինչպէս է նկարագրում մահը.

Սև ծխի միջից գնտակը թռաւ...
Ալմարը վերջին մահուան տապալումով
Սիրուն զըլուխը գետնի վրայ զըրսւ
Եւ լուռ գալարուած խոտ է պոկատում.

Դեռ թրոթրում են նըրա շուրթերին
Կեանքի գոյները, մէկ-մէկ մարելով.
Սըրբթնած վարդը կարմիր այտերին
Հըսթեշտ է կարգում, ընդմիշտ թողնելով.
Մարում է հուրը սե-սե աշերի,
Սահում է կեանքը անհուն տենչերի.
Ծորում են կամայ տրեան շիթերը,
Հոսում են կեանքի վերջին ոյթերը,
Եւ ամեն մի նոր ծորած կաթիլով
Կարծես ասում է՝ կեանք, մընստ քարով:

Քննադատների բեցեպարով մենք վերջապէս պէտք է
տայինք պօսէմի բովանդակութիւնն և անձինքների նկարա-
գիրը. բայց մենք այդ չենք անի: Պօէման առանձին ևս
հրատարակուել է և արժէ, կարծեմ, 20 թէ 25 կապ. թնոյ
ընթերցողը ձեռք բերէ և կարդայ, նա գործ կըմնայ:

Եթէ մի բան մնաց ասելու, այն այս է, թէ բանա-
ստեղծութիւնը աւելի բովանդակական է, բայց միջի բո-
մանտիվը զգալու է, թնոյ ներուել մեզ այս խօսքը, խկա-

պատում վէպ է. այնտեղ շատ սակաւ է պատահում որ
լուսինը «երկնքում հանգարտ խորհէ», կամ Գեորգի գետը
ձորում «հազար երանի տույ անցեալին»: Նոյնպէս շատ
քիչ առասպելներ, լեզենդաներ կան մէջը. ամենամեծ լե-
զենդան պօսէմի վերջաբանութիւնն է, որով և մենք կըվեր-
ջացնենք մեր խօսքը.

Դու ջահէլ ես դեռ, լաւ չես ճանաչում,
Սըրբթն ու Կարօն այստեղ են հանդիմանում.
Ո՛րք են տառաջայ մարդիկն ու սէրը,
Ասագ-որսկանի արած սրահը:
Եսում են, երբ սը ամպի փէշերը
Փըռուելով սարից, ձորերն են զրկում,
Լըսում է յօնկարծ մըթին զիշերը.
Մի խոր հառաչանք ժայռերի կըրծքում.
Ու ամպերի մէջ Ասագ-որսկանը
Գալիս է հրկում իր աղջկանը.
Եւ նորից ծածկած նա վիշտը ներսից՝
Փախում է նախքո մարդկանց երեսից:

Ս. Մ.

ԱՆՋԱՒԱԿ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ Ա- ՌՈՂՋԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

(Դ-ր. Ա. Մէյքեր)

IV

Անգաւա՛հ, ամլութեան ընդհանուր
ստողջապահութիւնը.

(Չարունակութիւն) *

Ամուսինների կեանքում խիստ
կարևոր դեր է խաղում նրանց ուղեղը
և սրա գործողութիւնների կանոնաւո-
րութիւնը: Ստատիստիքով ապացուց-
ւած է, որ այն ընտանիքում, որոնց
մէջ նկատուում են հոգեկան հիւանդու-
թիւններ, առանձին անդամները շատ
անգամ տրամադիր են լինում ամուս-
նեան: Թէպէտ մինչև այժմ գիտու-
թիւնը ճիշտ չէ որոշել այս պատճառ-
ները, որոնք առաջ են բերում այդ
հանգամանքը, սակայն ամուսնական
ժամանակ պէտք է ի նկատի ունենալ
այդ բանը: Նոյնպէս չի պարզւած և
այն անկասկածելի ժամանակ պատճառը
որ մօտիկ ազգականների մէջ կապւած
ամուսնութիւնները քիչ անգամ են տա-
լիս սերունդ: Այս փաստի վերաբե-
րեալ առաջարկւած բոլոր ենթադրու-
թիւնները կամայական են: Յամենայն
դէպս պէտք է որքան կարելի է խոյս
տալ այդպիսի ամուսնութիւններից թէ-
կուզ հէնց նրա համար, որ եթէ նը-
րանցից լինում էլ է սերունդ, դրա
վիճակն է լինում խիստ յաճախ ցաւա-
գարութիւններ, իսկ առանձնապէս ու-
ղեղի հիւանդութիւններ:

Սակայն, չընայած այն բարին, որ
սեռական յարաբերութեան գործում
բողբաւոր հետեանքի հասնելու համար
կըգործադրեն վերալիշեալ բոլոր պայ-
մանները, այնուամենայնիւ դեռ կան
մի ամբողջ շարք որոշ պատճառներ,

որոնք կարող են ոչնչացնել ամուսին-
ների բոլոր յոյսերը: Սրան ամե-
նից առաջ պէտք է վերաբերել նը-
րանց անմիտ վարմունքը հարսանեաց
գիշերը: Նրեակալիցէք մի ջահէլ ամու-
սին, որ ձգտում է is in Venerem
ruentis tauri, և նրա երկչոտ, ամօթ-
խած կերպով դիմադրող կնոջը: Այդ
երկու փաստերը բուսականապէս պար-
զում են այն հանգամանքները, որ խիստ
յաճախ ամուսնական կեանքի առաջին
ժամանակում չեղումներ են առաջ գա-
լիս բնական մերձաւորութեան ճանա-
պարհից, որով և սոսկալի տանջանքներ է
պատճառում կնոջը, որը, իր ընկերու-
հիների պատմածներից իմանալով, որ
առաջին մերձաւորութեան ժամանակ
կինը անպատճառ ցաւ է զգում, համ-
բերութեամբ տանում է այդ իսկ մար-
դը, խիստ դիմադրութեան հանդիպե-
լով, բոլոր ոյժերը գործ է դնում նը-
պատակին հասնելու համար: Սակայն,
այդպիսի յաճախակի գրգռումները,
որոնք աստիճանաբար սաստկանում են,
կնոջը անտանելի պատճառներ են
պատճառում. մարդի կողմից եղած մի
ամենափոքրիկ շօշափումը պատճառում
է սարսափելի տանջանքներ, առաջ է
գալիս ամբողջ սեռական չըջանի մկա-
նութեան, և մենք մեր առաջ ունե-
նում ենք այսպէս կոչւած վազինիզ-
մի (նեւրօսափոքստայ) վերին առ-
տիճանի ողբալի դրութիւնը: Սա միա-
ւորութիւնն է կազմում այն բոլոր հի-
ւանդածին նշանները, որոնք դիպչում
են ոչ միայն սեռական գործարանների
արտաքին շրջանին, բայց և խանդա-
րում են ամբողջ ներադալին համակար-
գութիւնը և սարսափելի դժբաղդ են
զարձնում այդպիսի կնոջը: Սա դառ-
նում է չափազանց ջգտին. մերձաւո-
րութեան մասին լուի մտածելուց ան-
գամ նրա մէջ առաջ են գալիս ջղա-

ձգութիւններ, նա չէ կարողանում հան-
դուրժել իր մարդուն, իսկ սեռական
յարաբերութեան մասին խօսք անգամ
չէ կարող լինել: Այդպիսի դրութիւնը
երբեմն կարող է տեւել շատ տարիներ
այն բանից յետոյ, երբ սկզբում վա-
ղինքում առաջ բերող աննշան վէճը
արդէն առողջացած է լինում: Կանայք
դառնում են նեարդային հիւանդ: Բը-
ժիշկները խիստ շատ միջոցների են
դիմում հետապնելու համար ամուսնու-
նը, որ առաջ է եկած լինում ինչպէս
հետեանք այդ ծանր ցաւի: Ամերի-
կայում աշխատում էին այդպիսի հի-
ւանդ կանանց խորօփօրմի ենթար-
կել, և այդպիսի դրութեան մէջ, երբ
սովորաբար առաջ չեն գալիս ջղա-
ձգութիւններ, մարդիկ աշխատում է-
ին բեղմնաւորել իրանց կանանց: Մեր
կարծիքով չըպէտք է դիմել այդ մի-
ջոցին, նախ այն պատճառով, որ դա
ոչ-գիւղարեւոտական և անբարոյա-
կան է, իսկ երկրորդ նրա համար, որ
չէ կարելի այդպէս յաճախակի և այդ-
պէս երկար պահել կնոջը խորօփօրմի
ենթարկւած, որ անպայման կարող է
խիստ վատ ազդել նրա առողջութեան
վրայ: Աւելի խելացի և ուղիղ ճանա-
պարհն է դիմել ընդհանուր հոգեկան
բժշկութեան: Ամենից առաջ մարդի
կողմից ոչ մի փոքր չըպիտի լինի սե-
ռական մերձաւորութիւն կատարելու:
Իսկ կնոջ բժշկութիւնը պէտք է կա-
տարել ծովային լողացումներով, հե-
ռացնելով մերձաւորութեան ժամա-
նակ եղած ցաւերը արեւոտական կեր-
պով չփելով սեռական ճանապարհնե-
րը: Նոյնպէս և հանգստացնելով նրան
թէ խրատներով և թէ յոյսեր տալով:

Վազինիզմի թեթիւ աստիճանները,
որոնք այնուամենայնիւ յաճախ խոր-
տակում են նորատի ամուսինների բող-
բալը, սովորաբար առաջ են գալիս այն

*) Յստ «Տորաք» № 46.

ժամանակ, երբ մարդը ուժգին և իզուր փորձել է անում նորատի կնոջը տիրելու... Այդպիսի դեպքերում պէտք է դիմել հմուտ վիրաբույժի դանակին կամ մկրատին:

Ինքն ըստ ինքեան հասկանալի է, որ ամեն ամուսին պէտք է խնայէ իր կնոջ ամօթխածութեան զգայմունքը: Նորահարսը ծանօթանում է հոգեկան կենսի բոլորովին նոր կողմի հետ, դրա համար էլ նրան պէտք է ժամանակ և հանգիստ տալ, որ հա կարողանայ ուշքի գալ և պարզել իր համար այն տը պաւորութիւնները, որոնց հետ նա անծանօթ էր մինչև այդ ժամանակ: Մանաւանդ սկզբի շաբաթներում անհրաժեշտ է խոյս տալ ամեն տեսակ յուզմունքներից: Սարսափն ու երկիւղը, որոնք առաջ են գալիս որեւէ պատահմունքից, երբեմն կորուստաբեր կերպով են ներգործում նորահարսի պատգարեութեան վրայ: Մեզ չայտնի է մի դէպք, երբ ջանք է կենդ, որի երկուսն ձիւռ ոտի տակ է ընկել, այնքան է սարսափահար եղել, որ այդ ժամանակից մնացել է ամուլ: Նոյնպէս էլ յայտնի են դէպքեր, երբ նորատի կանայք, որոնց համար այսպէս ծանր հարած է եղել իրանց ամուսինների յանկարծակի մահը, չընայած իրանց երկրորդ անգամ մարդու գընալուն, մնացել են անզուակ:

Այդպիսի պատահմունքները, իհարկէ, չեն կարող նախատեսուած լինել, սակայն այդ կողմից շատ ցանկալի բաների կարելի է հասնել, եթէ մեղրալուսնի ժամանակ խելացի կերպով կը վարեն: Այսուհի անհրաժեշտ է մի անգամ էլ մեր ընթերցողների ու ընթերցողուհիների ուշադրութիւնը դարձնել հարսանեկան ճանապարհորդութիւնների անմիտ սովորութիւնների վրայ, քանի որ հէնց այդ ճանապարհորդութիւնների ժամանակ էլ մարդ կրում է ամենապահապան տեսակ տպաւորութիւններ: Նորատի կինը, նախ որ, դժարութեամբ կարող է տանել այդքան բազմաթիւ նոր տպաւորութիւնները, իսկ երկրորդ, ճանապարհին նա հետաքննութեամբ կարող է տեսնել կամ լսել այնպիսի բաներ, որոնք կարող են խիստ ներգործել նրա հոգեկան տրամադրութեան վրայ: Իմ պըակտիայում եղել է հետեւեալ դէպքը: Նորապսակները գնում են ճանապարհորդելու Շէշյարիայում, մագլցում են սարերի վրայով, աշխատում են մօտից ծանօթանալ Ալպերի ձորն բնութեան հետ: Բայց ահա նրանք հանգստանալու համար իջնանում են մի հիւրանոցում, որ գտնուում էր ուր տեղում, փոքրիկ քաղաքից դուրս, և, զժրտողա-

բար, այնպէս է պատահում, որ այդ օրը այդտեղ են լինում սարերում ճանապարհորդող երկու սպանածների դիակները: Տեսնելով արիւնոտ դիակները, նորահարսը ուշադրանք է լինում, նրան ուշքի են բերում, բայց այդ դէպքը այնպէս է ցնցում նրա նեարդային համակարգութիւնը, որ նա մնում է անզուակ, թէև երկու ամուսինների վրայ կատարուած ամենաուշադիր քննութիւնը այդ երկուքի ոչ մի պատճառ չէ գտնում:

Բացի դրանից, հարսանեկան ճանապարհորդութիւնները մի ուրիշ վտու կողմ էլ ունեն: Ամեն մի մերձաւորութիւնից յետոյ կնոջը անհրաժեշտ է մի քանի ժամ հանգիստ մնալ, իսկ միևնոյն ժամանակ այդ պահանջը չէ կարելի մէշտ կատարել ճանապարհորդութեան ժամանակ, երբ նորապսակները յաճախ իրանք չեն կարգադրում իրանց ժամանակը և աշ և այլ պատճառներով ստիպուած են լինում կարճատև անել կամ բոլորովին թողնել հանգստութիւնը:

Այնպէս համար ամենափնասակար գրգռների պատճառ են դառնում այն չափազանցութիւնները, որոնց յաճախ անձնատուր են լինում ջանք մարդիկ ամուսնական կեանքի առաջին շաբաթներում: Վերելում մենք ասացինք, որ այդպիսի աւելորդութիւնները առաջ են բերում կնոջ սեռական գործարանի խիստ գրգռ և յաճախ ամուսնական պատճառ են դառնում: Ամենից աւելի անհրաժեշտ է չափաւորութիւն պահպանել հէնց մեղրալուսնի ժամանակ, որ կարելի լինի մարդին ազատել նեարդային գրգռումից, իսկ կնոջ մէջ, որ տեսնում է, թէ ինչպէս նա խնայում է իր ամօթխածութեան զգայմունքը, աւելի է սկսում զարգանալ դէպի նա ունեցած յարգանքի և բարեկամութեան զգայմունքը, որով կինը կարող է հետաքննութեամբ յղանալ: Իսկ հակառակ դէպքում նորահարսը, որ սկզբում մերձաւորութեան ժամանակ զգում է միայն ցաւ և դեռ չէ զգում հետաքննութեան ամենափոքրիկ զգայմունք անգամ, սկսում է անյողթիւ զգանք զգալ դէպի այդ գործողութիւնը, և այն դէպքում, երբ մարդը, անհասկանալի եղանակով յաճախ նրան է փարուում իր գուրդուրանքներով, նա կորցնում է դէպի մարդն ունեցած ամեն մի յարգանք և դժկամութեամբ է անձնատուր լինում նրան: Դրա հետևանք լինում է այն, որ ամուսինների մէջ սկսում են խիստ ծանր յարաբերութիւններ, որոնք միայն կարող են կառնալ ամուսինների ժամանակաւո-

րապէս միմեանցից հեռանալով: Այդ ժամանակ նրանք, միմեանցից հեռու, քիչ-քիչ մոռանում են միմեանց փոքրիկ թուլութիւնները, իսկ նորից տեսնելու ձգտումը լրացնում է մնացածը:

Սակայն անզուակ ամուսնութեան առողջապահութեան խնդիրը չէ վերջանում և այն ժամանակ, երբ յղութիւնն արդէն ճշտուած է լինում, այստեղ էլ հէնց նորատի կինը պարտաւոր է խնամութեամբ պահպանել որոշ կանոններ, որ չըփչանցէ իր երկխոսին: Յղի կանայք խիստ տարբեր հայեացքներ են ունենում իրանց գրութեան վերաբերմամբ: Ամանք, որոնք ունենում են այն բոլորովին կանոնաւոր համոզմունքը, թէ յղութեան գրութիւնը զուտ բնական և բնախօսական գործողութիւն է, իրանց պահում են այնպէս, որ իբր թէ նրանց օրգանիզմը ոչ մի փոփոխութիւնների չէ ենթարկւել: միևնոյնը, համարելով իրանց հիւանդ, դադարում են հասարակութեան մէջ երևալուց և յաճախ դիմում են բժշկի խորհուրդներին: Իրանցից ոչ ոք իրաւացի չէ: Յղի կինը յիշաւի դեռ հիւանդ չէ, սակայն նա առողջ էլ չէ այդ խօսքի սովորական մոքով: Այն վայրկեանց, երբ նրա մէջ կատարւում է յղութիւնը, նրա օրգանիզմը մէջ սկսում են առաջ գալ այնպիսի գործողութիւններ, որոնց պատճառով նա ստիպուած է վարել կեանքի աւելի չափաւոր եղանակ, որ պէտք է երկայ ամենից առաջ առաւել սովորական բաների վրայ: Յղի կնոջը մենք կարող ենք ամենից առաջ խորհուրդ տալ զգուշ լինել ուտելիքի մէջ: Բոլոր դժարամարս և թունդ բաները պէտք է դուրս ձգուեն, իսկ զլխաւորապէս նա պէտք է զգուշանայ ալիօօրային խմիչքների չափազանց գործածութիւնից, և նոյնիսկ դարեւրեց, գինեաց և այլն: Ուտելիքը պէտք է կանոնաւոր կերպով կարգաւորել, և պէտք է քնելու պառկել ընթերցել միայն միջանի ժամ յետոյ:

(Կըշարունակ)

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Տիգրան Նազարեան

Տարագիւ սոյն №-ի հետ ուղարկում ենք «Проводник» ռուս-ֆրանսական ընկերութեան յայտարարութիւնը:

Պ Ա Ր Ո Յ Ր Հ Ա Յ Կ Ա Ջ Ն

Ե Ի

Մ Ո Վ Ս Է Ս Խ Ո Ր Ե Ն Ա Յ Ի

Նկար Գ. Բաշինջադեանի:

Գինը 50 կոպ.

Գիմիւ Աղբիւրի խմբագրութեան: